

Ахмад Танбалнинг таъкиб-тахликаси туфайли яна ортга – Масчоҳ ва Ғаратепага, ундан эса тоғ ошиб Даҳкат кентига қараб чекинмоққа мажбур бўлди.”

Воқеалар ривожига эътибор қаратар эканмиз, Бобур шахсининг нақадар иродали ва чидамли эканлигига амин бўламиз. Зеро, Заҳриддин Тошкент ҳокими Юнусхоннинг қизи Қутлуг Нигорхоним ва Умаршайх мирзонинг фарзанди сифатида ўзини муносиб тутди. Бежизга улуғ бобоси Тошкент ҳокими Юнусхон у дунёга келганда “Қутлуг бўлсин, улуғларнинг исми. Насиб этса, иншооллоҳ, йўлбарсдай баҳодир бўлғусидир. Инчунин, “Бобур”, яъни “йўлбарс” деб чақирсак ҳам бўлар экан”, демаган эдилар. Бобурнинг ҳаёлида шундай муаммоли фикрлар ғужғон ойнаган бир пайтда чопарнинг ўктам овози фикрларини бутунлай тарқатиб юборди.

Адабиётлар

1. Сирожиддинов Ш., Жабборов Н. Бобур шахсиятининг жозибаси. Савия.уз.
2. Султонов Х., Паноҳ, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2008.
3. “Тошкент” дея аталур. Методик-библиографик қўлланма. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2008.
4. Маҳмуд Кошғарий. Девону луғотит турк. 1 том. 2011.
5. Бобурнома. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2002.
6. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2001.

Мақолада атоқли ҳикоянавис Хайриддин Султоновнинг “Паноҳ” ҳикоясида Бобур образининг ифодаланиш хусусиятлари тарихий воқеалар асосида баён қилинган.

РЕЗЮМЕ

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о произведении "Панах" известного писателя Хайридина Султанова и рассматриваются особенности образа Бабура, которые описаны в свете исторических событий.

SUMMARY

The article deals with the work "Panah" by the famous writer Khayriddin Sultanov, where the features of the image of Babur are described in the light of historical events.

АНА МУҲАББАТЫ ЖЫРЫ

С.Бауатдинова – филология илимлерининг кандидаты, доцент

Экинчи даражадаги Нөкис мамлекетлик педагогикалик институты

Таянч сўзлар: она, фарзанд, она меҳри, алла, бешик.

Ключевые слова: мать, дитя, материнская любовь, колыбельная песня, колыбель.

Key words: mother, child, mother's love, lullaby, cradle.

Бесик жыры – ана муҳаббаты жыры. Ол ана меҳрининг муҳаббатының жанлы көриниси. Күнделикли турмысымыздан мәлим ол ҳәр бир инсанның сүйип тыңлайтуғын қосығы, ең дөслепки тыңлаған жыры. Бесик жырын ҳәр бир ана өз перзентине арнап айтады. Бул жол яғный дәстүрли бесик жырлары халықтың бурыннан дөрөттеп, айтып қиятырған усылы менен мотивтен пайдаланған ҳалда пайда болады, айтылады. Ана баласына өз анасынан ана сүти менен меҳри менен сиңген, ядында кәлиплесип мөрленген жырларға дөрөттеп, ядында кәлиплесип мөрленген жырларға дөрөттеп, ядында кәлиплесип мөрленген жырларға дөрөттеп. Аналық бахтына ерискен ана баласына деген меҳир муҳаббатын жыр етеди.

Бесик жырларын бала руўхыятына күшли тәсир етиўи арқалы баланың кәмил хәм жетик инсан болып кәлиплесиўинде үлкен рол ойнайды. Халық педагогикасының ең тунғыш, эпийайы, миллий қурааларынан есапланады. Бесик жырларында дәстүрлер мәденияты, әйемги дәўир исенимлери хәм дүнья таныўдың философиялық көринислерине шекем жәмленген. Халық ишинде ана муҳаббаты, меҳри ҳаққында кишкене эпсаналық сөз бар. «Бир аўылда жасайтуғын айлас хәм мундас еки жас келиншек болыпты. Екеўи де ай жарылқап ўақты-сааты жеткенде перзентли болыпты. Бирақ биреўи жапсақлы болып, нәрестесин жетим қалдырып бул дүнядан өтип кетипти. Дүнядан өткен жас ананың досты жылап-сықлап оның перзентин де өз баўырына басыпты. Еки нәрестени де теңдей бағып, емизип тәрбиялапты. Балалар ер жетип, теңселген азамат болыпты. Сырттан қарағанда жетим қалған нәрестениң ҳеш қандай жетимлиги билинбепти. Ол ойшаң, дыққатлы, сораўлы нәзер менен әтирапына қарап жүреді екен. Сызгир қәрия қонсы ҳаял оннан сорапты: - Сен қандай кемшилигин болды, бийшара мына анаң

екеўинизди тең емизип, теңдей көрип бағып еди? – депти. Сонда жетим қалып өскен нәресте, енди жигит болғанында: дурыс айтасыз апажан. Бул анамның «ақ сүт бергени тең болды, арқамды қағыўы кем болды» деп жуўап берген екен. Бунда жетим қалған жигит ананың меҳир хәм аяныш пенен емизгенин сезинген, ал перзентке деген муҳаббат сезимлерин баланы емизип отырып жамбасларын әсте-әсте урып-қағып, көтерип қакшып еркелетиўлери кем екенлигин, ҳақыйқый ана болалмайтуғынлығын айтқан екен. Дүнья халықларында бесик жырлары ҳәр түрли атама менен аталады, бирақ оның атқаратуғын хызметі бирдей. Хәттеки поэтикалық кубылысы, өзине тән нама ырғағы жағынан үнлесип келеди. Бесик тербелисине ыңғайласқан саз, ҳаўаз, ырғақ баланы тынышландыра отырып, оның жан дүнясы менен санасына халықлық тәрбияның тунғыш кәдемлерин атады. Бесик жырларын үйинде бөбегі бар көпшилик адамлар атқара береді. Мәселен: кемпир апасы, атасы, әжеси, әжапасы, әжағасы хәм тағы басқалар да айта береді. Бирақ анасы айтқан бесик жырына ҳеш бири тең келмейди. Ана тәбийий жаратылысында ақ баланы дүньяға келтириўши хәм оны асырып абайлаўшы қорғаны. Оның орнында ҳеш ким баланың тәшўишлерине шыдам бере алмайды. Бала дүньяға келиўден, нәрестени шексиз муҳаббаты менен ана баўырына басады. Аш болса емизеди, жыласа жубатып бесик тербетеди, қуўаныш хәм сүйинишин, өтмишин бәрін-бәрін жыр етип хәйийўлейди. Қарақалпақ халқында бесик күтимине байланыслы да ҳәр қыйлы аналардың қорғаў хәм сақлық ушын ислеитүғын ырым сөзлери бар. Бесикти балаға жатыў ушын қолайластырып атырып хәм жубатып атырып:

Мойнымдағы тумарым,
Тарқамайды кумарым,

Аллам берген алсын деп,
Ақ бесикке салсын деп.
Мойнымдағы маржаным,
Келешегім парлағым,
Ақ бесикте жатағой
Татлы ұйқы татағой

- деп хәйийүлейди. Баланы бесикке бөлеп болып, ески ырымларға да исенім менен қарап баласын барынша қорғашлайды:

Балам жатсын бесикте,
Бәлеси қалсын есикте.

- деп хәр түрлі бәле қәтерден асырау үшін бул қатарларды да ыңылдап айтады.

Бесик жырын жырлау арқалы, бесикти тәрбеткен ана баласына деген жыллы сезімлерін тағы да былайынша дауам еттире беріуі мүмкін:

Шаңарақтағы қурағым,
Айналайын шырағым,
Аспандағы жұлдызым,
Маңлайымда кундызым.
Балам менің ай мекен,
Шекер мекен пал мекен,
Қатарының алды болып,
Озып келер тай мекен.

ямаса
Хәйийү-хәйийү хәй қызым-ай,
Аспандағы ай қызым-ай,
Жағамдағы кундызым-ай,
Ақ бесигің жай қызым-ай.

Баласы тыныш шоршымай ұйықлауы үшін дастығының астына нан, дуз, пышақ қойған. Бесикке сыңғырлауық ойыншықлар менен бирге тумар илдирип қойған. Бул хәрекеттер ананың перзентін қәуіп-қәтерсиз өсіуі үшін қорғанышы болып, хәйийү текстлерінде былайынша баянланады:

Балам менің ұйықласын,
Периштелер қорғасын,
Пышақ кессін шайтанды,
Нан, дуз беріп ақлайын-ай.

- деп диний исенімдегі периштелерді шақырады, пышақты болса шайтан келе алмауы үшін қояды. Нан хәм дузды қараматлы белип, куда жолына қояды. Ана мұхаббаты перзенті үшін шексиз, бесик жырлары ананың мұхаббатынан ұсылай дәретилип бара береді.

Мақолада тақидланадики, она ўз оқ сути билан фарзандига ўз мұхаббатини ва меҳрини сингдиради. Она алласи бола тарбиясида қатта аҳамиятта эга. Мақола муаллифи кўпгина мисоллар воситасида она алласи фарзанднинг жисмоний ва маънавий баркамол ўсишига қатта таъсир этишини таъкидлайди..

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о том, что вместе с материнским молоком мать впитывает в своего ребёнка любовь и заботу. Колыбельной песня матери играет большую роль в воспитании ребёнка. На основе примеров автор статьи показывает, что колыбельная оказывает большое влияние на дальнейшее гармоничное и духовное развитие ребёнка.

SUMMARY

In the article the author states, that together with mother's milk mother soaks in her child love and care. Mother's cradle song plays a great role in the education of a child. On the basis of examples the author proves that a cradle-song makes a great influence on further harmonious and spiritual development of a child.

TEJAMLILIK – TRANSPOZITSIYANI YUZAGA KELTIRUVCHI OMIL SIFATIDA

(Usmon Azim she'riyati misolida)

D.Islamova – o'qituvchi

Samarkand davlat universiteti

Tayanch so'zlar: transpozitsiya, ko'chish, leksema, tejamlilik, qisqalik, ixchamlilik, aniqlik va lo'ndalik.

Ключевые слова. транспозиция, конверсия, лексема, экономия, краткость, компактность, точность и долговечность.

Key words: transposition, conversion, lexeme, economy, brevity, compactness, accuracy and durability.

Tejamlilik ham transpozitsiya kabi tilda uchraydigan asosiy qonuniyatlardan biri hisoblanadi. Tejamlilik transpozitsiyaning bir ko'rinishi bo'lib, J.Eltazarov ta'kidlaganidek, so'z turkumlarining o'zaro ko'chishi aslida tejamlilikning semiotik va sintagmatik planda namoyon bo'lishi, deyish mumkin. So'z o'zining tipik sintaktik pozitsiyasidan chetlanishi natijasida gap tarkibida maqodoriy qisqaruvga yo'l ochishi va buning natijasida ko'chkin so'z

Ана болған хаял баласын қоршаған орталықтағы тәбият қубылысларына айға, күнге, жұлдызға, кундызға, гүлге, бүлбилге хәм т.б. затларға усатып еркелетеди. Оларды дизбеклеп уйқасқа түсіреді. Таяр бурыннан қәлиплесип бесик жырының ырғағына салып нама менен қосып атқарады. Бесик жырларындағы бул ұсыл көркем әдебиеттің ең ески жанры деп есапланатуғын синкретизм методын еске салады. Синкретизм – «сөз», «саз», «хәрекет»лердің биргеликте жәмлесип көркем дәретпенің атқарылуына байланыссыз қолланылған термин болып есапланады. Бесик тербетип хәйийүлер айтқан ана мұхаббаты ұсы бесик жырларына терең синдирилген. Ана ишки сезімлерін қосыққа айландырып бесик жырларын пайда еткен. Бесик жырлары тәбиятынан биз халық турмысының түрлі көриніслерін көреміз. Ана мұхаббаты жыры арқалы келешек әулад хәққындағы халықтың тилек-әрманларын таныймыз. Миллий рухты бөбеклик шақлардан-ақ бойына синдиретуғын халықлық тәрбияның тәсири айрықша екенлигин биз бесик жырлары мысалынан көреміз. Бесик жырын тыңлап жатырған бала тынығып, шийрин ұйқыға кетеді. Бала тоқ, тыныш, меҳирли орталық пенен тәмийинленгеннен соң оның рауажланыуы да күтә жақсы болады. Бесик жырын тыңлап өскен баланың есте сақлау қәбилетинің жақсы рауажлануғынлығы илимде анық. Бесик жырын тыңлап, меҳирди алған жас әулад парасатлы, шыдамлы, меҳирли инсан болып қәлиплеседі. Баланы тәрбиялауда тийкар болған бесик жырларын бүгинги күнде де шаңарақта аналар жырлайды. Ана менен бала арасындағы байланыс бесик жырынанбасланады. Баланың аман өсиуінен баслап келешек өмирине деген тилеги, исенім, нийети бесик жырының тийкарғы сюжети болып хәр бир қосық куплеттери сулуы өрилген өрімдей болып, турады. Бесик жырының бул хызметі инсан өмирі дауамшысы болған перзент тәрбиясының әпиуайы ошақ басынан басланып, ұллы жәмийетлик, халықлық тәрбиялар менен барып уласады. Соның үшін да дана халқымыз «Болар бала бесиктен», «Бесик дүзелмей, ел дүзелмес» сыяқлы мақалаларды бийкарға айтпаған. «Ана бир қолы менен бесик тербетсе, бир қолы менен дүньяны тербетеді» деген ҳикметли сөзлерге жүгинсек ана меҳри, ана мұхаббаты жыры инсан үшін өмирлик рухый азық болады.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о том, что вместе с материнским молоком мать впитывает в своего ребёнка любовь и заботу. Колыбельной песня матери играет большую роль в воспитании ребёнка. На основе примеров автор статьи показывает, что колыбельная оказывает большое влияние на дальнейшее гармоничное и духовное развитие ребёнка.

SUMMARY

In the article the author states, that together with mother's milk mother soaks in her child love and care. Mother's cradle song plays a great role in the education of a child. On the basis of examples the author proves that a cradle-song makes a great influence on further harmonious and spiritual development of a child.